

ZAGOSPODAROWANIE HAL WOJ. BIELSKIEGO I UZYSKIWANE KORZYŚCI GOSPODARCZE

Doniesienie

Amand Janeczko

WZIR Bielsko-Biała, PBW Pszczyna

Zagospodarowanie zdegradowanych hal górskich metodami radykalnymi w woj. bielskim przy użyciu ciężkiego sprzętu mechanicznego zaczęło się w 1969 r. Na wniosek Spółki Pastwiskowej w Wiśle Malince, w ramach planu inwestycyjnego byłego Powiatowego Inspektoratu Wodnych Melioracji w Cieszynie oraz pionu wykonawczego byłego Rejonowego Przedsiębiorstwa Melioracyjnego w Pszczynie, wykonano radykalne zagospodarowanie zdegradowanej, opanowanej przez bliźniczkę psią trawkę Hali Zielonej. Do prac uprawowych zastosowano glebogryzarkę. Hala Zielona wykazywała przed zagospodarowaniem niską wydajność 1,2-1,5 t z ha prawie bezwartościowego siana. Znajduje się ona przy szosie beskidzkiej łączącej Szczyrk z Wisłą na wysokości od 800-850 m npm. Przeważa ekspozycja północno-zachodnia oraz spadek stoku w granicach 12-19°.

Zagospodarowanie Hali Zielonej nastęrczało pewne trudności, ponieważ brak było technologii robót według opracowanej dokumentacji projektowo-kosztorysowej. W tym celu poproszono do współpracy pracowników naukowych z Instytutu Zootechniki w Grodźcu Śląskim, a szczególnie nieżyjącego już dziś mgr inż. R. Poloczka. SGGW reprezentował prof. M. Nowak. Zespół ten wysunął wiele propozycji i sposobów zagospodarowania tej hali. W ostateczności zwyciężyła koncepcja zagospodarowania hali metodą radykalną. Opracowana, jak sądzę, pierwsza na ten temat dokumentacja projektowo-kosztorysowa, dwuetapowa, którą za zgodą inwestora później częściowo zmieniono i uzupełniono, była podstawą wykonywania robót i ich finansowego rozliczenia.

Pierwszy etap dokumentacji obejmował roboty adaptacyjne polegające na karczowaniu i wyrównywaniu terenu oraz wywózce kamieni (teren hali był nierówny, kamienny i zapniaczony). Spółka Pastwiskowa zamierzała po zagospodarowaniu użytkować jej ruń nie tylko jako pastwisko, ale również wykaszać ją na siano. Do prac adaptacyjnych użyto, chyba również po raz pierwszy, ciężkiego sprzętu mechanicznego, a mianowicie spychacza S-100 (obecnie używa się ciągnika DT 75 albo ciężkich ciąg-

ników kołowych). Na niektórych partiach hali nachylenia przekraczały 15° , stanowiło to duży stopień zagrożenia.

Prace drugiego etapu wykonane zostały przy użyciu glebogryzarki typu Solder sprzężonej hydraulicznie z ciągnikiem kołowym. Mimo pewnych trudności polegających na pękaniu wałów przegubowych udało się w 1971 r. halę zagospodarować. Płony siana uzyskane po zagospodarowaniu wynosiły około 9-10 t z ha (Wiadomości Melioracyjne i Łąkarskie, nr 7, 1976).

Hala Zielona po zagospodarowaniu wizytowana była przez wiele wycieczek fachowych.

W ramach planu inwestycyjnego wykonano następnie zagospodarowanie hali Gronik, należącej do Instytutu Zootechniki w Grodźcu Śląskim. Później nieco osłabło zainteresowanie zagospodarowaniem górskich użytków zielonych na tym terenie. Sądzę, że przyczyną tego były trudności wykonawcze oraz wysokie koszty zagospodarowania (dokumentacja projektowo-kosztorysowa nie ujmowała dodatków, np. za pracę w terenach górskich i wysokogórskich). Spółdzielnia produkcyjna w Górkach Wielkich we własnym zakresie zaczęła wykonywać prace rekultywacyjne na hali Kotarz, które ze względu na duże koszty trwały wiele lat. Dopiero w 1975 r. po reorganizacji województw przystąpiono w woj. bielskim do intensywnego zagospodarowania zdegradowanych górskich użytków zielonych w ramach planu zagospodarowania hal na lata 1975-1981. Dotychczas zagospodarowano około 394,0 ha hal metodą radykalną, głównie w Beskidzie Śląskim i Żywieckim. Szczegółowe dane obrazuje tabela 1. Należy przy tym podkreślić, że wydajność hal przed zagospodarowaniem wynosiła w przeliczeniu na siano 1,2-1,5 t z ha siana o niskiej wartości pokarmowej. Obecnie wydajność tych hal wynosi około 8 t z ha siana dobrej jakości.

Ze względu na to, że dobór odpowiedniej metody zagospodarowania sprawiać może kłopoty Wojewódzkie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych w Żywcu zleciło Zespołowi Rzeczników Rolnych w Katowicach opracowanie tematu: "Możliwości produkcyjne pastwisk górskich Beskidu Śląskiego i Żywieckiego z uwzględnieniem Żywieckiego Parku Krajobrazowego". Sporządzona dokumentacja obejmuje swym zakresem zagadnienia siedliskowo-glebowe, meteorologiczne, fitosocjologiczne oraz ekonomiczno-rolnicze hal górskich woj. bielskiego, z uwzględnieniem projektowanego Żywieckiego Parku Krajobrazowego. W opracowaniu tym ujęto również, aczkolwiek tylko marginesowo, problemy budownictwa regionalnego na tym terenie. W czasie realizacji wspomnianego opracowania stwierdzono, że w runi należycie zagospodarowanych obszarów halnych występuje niekiedy znaczny udział roślin nieobojętnych dla utrzymania zwierząt w odpowiednim zdrowiu i wydajności. Prawie 80% tych roślin leczniczych działa na układ trawienny. Wypowiadaliśmy się na ten temat również w czasopiśmie (Aura, nr 5/81 oraz Przegląd Hodowlany, nr 8/81).

T a b e l a 1

Hale zagospodarowane do 1981 r. na terenie woj. bielskiego

Nazwa hali	Gmina	Użytkownik	Powierzchnia zagospodarowana ha	Rok zagospodarowania
Zielona	Wisła	gospodarstwa indywidualne	15,0	1970
Gronik	Brenna	ZZD - Grodziec Śl.	12,5	1974
Grabowa	Brenna	gospodarstwa indywidualne	8,0	1975
Stary Groń	Brenna	gospodarstwa indywidualne	20,5	1977
Uszczawny	Jeleśnia	SKR - Jeleśnia	4,0	1977
Kotarz	Brenna	RSP Górki Wielkie	26,5	1977
Stołówka	Brenna	UG Brenna	26,0	1978
Czantoria	Ustroń	RSP Jelenica	15,0	1978
Postrzedni	Wisła	UMiG Wisła	12,3	1978/80
Uszczawny	Jeleśnia	SKR Jeleśnia	9,5	1978
Rycerzowa	Ujsoły	RSP "Płomień"	30,0	1978
Czantoria Mała	Ustroń	RSP "Jelenica"	8,0	1979
Dobka-Jastrzębiec	Ustroń	UMiG Ustroń	5,0	1979
Trzy Kopce	Ustroń	SKR Ustroń	11,0	1979
Praszywka	Rajcza	RSP "Płomień"	51,5	1979
Rysianka	Ujsoły	RSP "Juhas"	prace przygotowawcze	1979
Równica	Ustroń	RSP "Jelenica"	3,5	1979
Matlakówka	Węgierska Górka	RSP "Juhas"	3,5	1979
Dobka-Orłowa	Ustroń	UMiG Ustroń	10,0	1980
Horzelica	Brenna	UG Brenna	5,0	1980
Pośrednia	Szczyrk	UMiG Szczyrk	8,0	1980
Gawlasikówka	Jeleśnia	SKR Jeleśnia	3,6	1980
Będoszka	Rajcza	RSP "Płomień"	25,0	1980
Przysłop	Rajcza	RSP "Płomień"	15,0	1980
Wielka Racza	Rajcza	RSP "Płomień"	30,0	1980
Magura	Węgierska Górka	RSP "Juhas"	11,0	1980
Matlakówka	Węgierska Górka	RSP "Juhas"	3,0	1980
Horzelica	Brenna	gospodarstwa indywidualne	9,0	1981
Równica	Ustroń	RSP Jelenica	12,0	1981
Razem:			393,4	

Koszty zagospodarowania hal o zdegradowanej roślinności metodą radykalną są bardzo wysokie. Samo zagospodarowanie kosztuje około 15-16 tys. zł /ha, podczas gdy w terenach nizinnych wynosi około 10 tys. zł /ha. Wraz z adaptacją zwiększają się koszty zagospodarowania do 50-60 tys. zł /ha, szczególnie wówczas, kiedy trzeba budować drogi dojazdowe. Zwrot nakładów inwestycyjnych w wyniku dobrze wykonanej pracy następuje w okresie 4-5 lat, jak to np. miało miejsce na Hali Zielonej, Stołówka i Kotarz. Przy obliczaniu zwrotu nakładów inwestycyjnych powinno się brać pod uwagę nie tylko wydajność siana czy zielonki z 1 ha, lecz także jego wartość pokarmową.

Reasumując należy wysunąć następujące wnioski:

1. Ograniczyć należy rolnicze użytkowanie powierzchni w Beskidzie Śląskim i Żywieckim do wysokości 700 m n.p.m. Powyżej powinny być lasy i użytki zielone. Ze względów klimatycznych i glebowo-roślinnych należy ograniczyć działalność rolniczą na halach w strefie powyżej 1000 m n.p.m.
2. Stopień zagospodarowania górskich użytków zielonych uzależnić należy od istniejącego pogłowia zwierząt.
3. Produkcja pasz i jej efektywne wykorzystanie na terenach górskich uzależnione jest w dużym stopniu od odpowiedniego zaplecza technicznego gospodarstw rolniczych. Zachodzi więc potrzeba wyposażenia gospodarstw rolniczych w niezbędne maszyny i narzędzia przystosowane do pracy w warunkach stokowych.
4. Realizacja zagospodarowania wiąże się z koniecznością zapewnienia całłościowego transportu (modernizacja dróg) i odpowiedniego zaopatrzenia w wodę.
5. Zagospodarowane łąki i pastwiska górskie wymagają racjonalnego i systematycznego nawożenia, pielęgnowania i właściwego użytkowania. Brak tych czynności prowadzi do degradacji zbiorowisk roślinnych omawianych użytków zielonych.
6. Nawożenie mineralne górskich użytków zielonych należy zróżnicować w zależności od wysokości nad poziomem morza (nawożenie strefowe), od składu botanicznego runi oraz od nachylenia stoków, preferując przy tym nawozy wysokoprocetowe.
7. Metoda zagospodarowania górskich użytków zielonych powinna być przystosowana do warunków siedliskowych.
8. Radykalne metody zagospodarowania (orka, glebogryzarka, orka chemiczna, ciężkie brony talerzowe) należy stosować tam, gdzie znajdują one całkowite uzasadnienie i tam, gdzie nie spowodują zagrożeń dla naturalnego środowiska.
9. Na górskich pastwiskach leżących w obrębie projektowanego Żywieckiego Parku Krajobrazowego należy wykorzystywać przede wszystkim nawożenie organiczne (koszarzenie), uzupełniając go nawożeniem mineralnym.
10. Ze względu na to, że woda w Polsce jest surowcem deficytowym, należy na większych potokach górskich, położonych na terenie Beskidów Śląskiego i Żywieckiego, budować zbiorniki retencyjne, a nie tylko urządzenia melioracyjne odprowadzające wodę.

А. Янечко

ОСВОЕНИЕ ГОРНЫХ ПАСТБИЩ В ВОЕВОДСТВЕ БЕЛЬСКО
И СВЯЗАННЫЕ С НИМ ХОЗЯЙСТВЕННЫЕ ВЫГОДЫ

Р е з ю м е

Автор рассматривает ход освоения деградированных горных пастбищ с использованием методов коренного улучшения в период 1961-1981 гг. Этим методом было освоено около 394 гектаров пастбищ, в первую очередь в горных массивах Силезского и Живецкого Бескида (см.табл. 1). Накопленный в этот период практический опыт является предметом десяти конечных заключений.

A. Janeczko

MANAGEMENT OF MOUNTAIN PASTURES IN THE BIELSKO DISTRICT
AND ECONOMIC BENEFITS CONNECTED THEREWITH

S u m m a r y

The course of management of degraded mountain pastures at application of radical methods in the period 1969-1981 is discussed by the author. About 394 hectares of mountain pastures, mainly in Silesian and Żywiec Beskid mountains, have been managed by the above method (s. Table 1). Practical experience gained in this period constitute the subject of ten final conclusions.